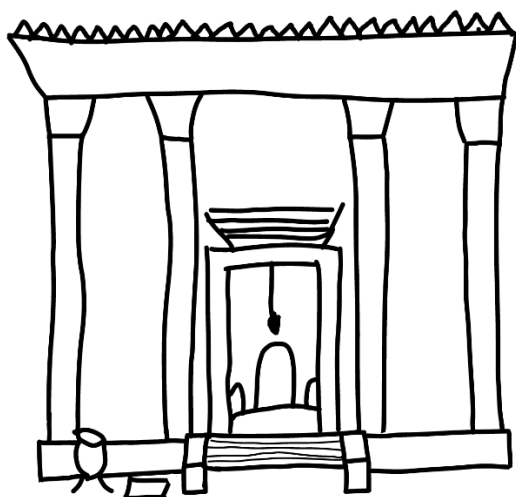

ביסופים למקדש

בנימין קוסובסקי

בעזרת ה'

כיסופים למקדש

כתיבה : הרב בנימין קוסובסקי

מהדורת שלישית

אב התשפ"ה

להערות, ולסיוע בהפצת החוברת : benjikosov@gmail.com

כל הזכויות שמורות

תוכן עניינים

2	הקדמה.....
4	סוד המשכן וסוד המקדש – חיבור השמים והארץ.....
9	עבודת ה' כציבור – רק בבית המקדש.....
13	האם בנין בית המקדש תלוי בתשובה?.....
18	מי יבנה את בית המקדש – אנחנו או הקב"ה?.....
24	האם המשיח יבנה את בית המקדש?.....
28	התעוררות מלמטה והתעוררות מלמעלה.....
33	ורוחי עומדת בתוכם, אל תיראו.....
40	האם גם השנה נצום בט' באב?.....
46	למה מגפה צריכה לעורר אותנו?.....
53	המקדש – הלב הפועם של עם ישראל.....

הקדמה

בית המקדש הוא היסוד המרכזי בעבודת ה' של עם ישראל, ובכל זאת, נדמה כי אנו כמעט ואיננו עוסקים בו. אנו מתפללים שלוש פעמים ביום על בנינו, מציינים אותו בברכת המזון ובכל חתונה מעלים אותו על ראש שמחתנו. אך כאשר מדובר בדיון מעשי על בית המקדש, אנו מהססים. האם ייתכן שאנו חוששים מהשלכותיו? יתכן שהמחשבה על השינוי שהוא יביא לחיינו הדתיים מעוררת חשש. התרגלנו לעולם שבו עבודת ה' היא אישית – שמירת שבת, כשרות, תורה, צניעות – אך המקדש מציב בפנינו מציאות שבה עבודת ה' היא לאומית וציבורית.

במהלך הדורות בגלות, התרגלנו לעבודת ה' פרטית. לימוד התורה, קיום המצוות וההלכה התרכזו באדם הבודד, במשפחתו ובקהילתו המצומצמת. המקדש, לעומת זאת, נראה לנו כמשהו רחוק, לא רלוונטי לעולמנו המודרני. אנו עוסקים בחגים, בתפילות, בהלכות יומיום, אך בית המקדש לא נוכח בשיח שלנו כפי שהיה צריך להיות. כיצד קרה שדווקא הנושא המרכזי בעבודת ה' – המקום שבו השכינה שורה, שאליו עולים לרגל, שמסמל את הקשר הישיר של עם ישראל עם בוראו – הפך לנושא צדדי?

האם באמת ציפינו לישועה?

במסכת שבת (דף לא עמוד א) נאמר שאחרי פטירתו של אדם, נשאל מספר שאלות, ואחת מהן היא: "ציפית לישועה?" הר"ן מבאר שאין הכוונה רק להאמין בביאת המשיח באופן עקרוני, שהרי זה מעיקרי האמונה, אלא הכוונה היא האם האדם באמת ציפה שהגאולה תתקיים

בימיו. האם הוא ראה את הגאולה כמשהו מוחשי, משהו שהוא שואף אליו באופן מעשי?

בימינו, כאשר עם ישראל שב לארצו ורבים מסימני הגאולה מתממשים לנגד עינינו, השאלה הזו מקבלת משנה תוקף. אדם צריך לשאול את עצמו יום-יום: האם אני באמת מצפה לישועה? האם אני מאמין שבית המקדש יכול להיבנות בימינו? ומה עשיתי היום כדי לקרב את הגאולה?

חוברת זו, היא אוסף מתוך שיעורים שניתנו במדרשת שילת, במשך קרוב לעשר שנים, בסדרה שנקראת: כיסופים למקדש. המטרה העיקרית בלימוד שלנו היא לעורר בנו את המחשבה, להחזיר את בית המקדש לשיח הדתי שלנו. לא כמשהו רחוק או תאורטי, אלא כמשהו ממשי, כמשימה של דורנו. הגיע הזמן להפסיק לחשוש ולהתחיל לעסוק בבניינו – בעיון, במעשה, ובתפילה שנזכה לראותו במהרה בימינו.

בהזדמנות זו אבקש להודות לרב שי גרין שליט"א, העומד בראש המדרשה, אשר יזם את סדרת שיעורים זו, וממשיך לדחוף ולדאוג להמשכה. יברכהו ה', ואת כל משפחתו, בכל מילי דמיטב. ה' ישלח ברכה בכל מעשי ידיו, ויזכה לראות בבנין ירושלים.

סוד המקדש – חיבור שמים וארץ

מבוא

בית המקדש – מה הוא? מה עניינו הרוחני? מה המשמעות של המשכן והמקדש עבורנו? כיצד הבנת סוד המקדש יכולה לשנות את תפיסתנו החיים שלנו?

כדי להבין את מהותו של בית המקדש, נחזור לרגע למעמד הר סיני. עם ישראל מקבל את התורה, וכאשר משה יורד מן ההר הוא מצווה תחילה על השבת, ומיד לאחר מכן על בניית המשכן. מדוע לא ניתנו לעם מצוות אחרות תחילה? נראה כי המשכן הוא היסוד של השראת השכינה בעולם – המקום שבו הקב"ה שוכן בקרבנו, לא רק ברובד של ניסים חד-פעמיים, אלא באופן מתמשך וקבוע. בלי משכן אין מקום לשאר עבודת השם.

המשכן כגוף – יסוד ההופעה האלוקית בעולם

עד מתן תורה, הקדושה שהופיעה בעולם הייתה זמנית בלבד – בהתגלויות חד-פעמיות כגון קריעת ים סוף ומעמד הר סיני. אולם עתה התבקשה השראת שכינה קבועה בעולם הזה. העולם הגשמי אינו מקום טבעי לאור האלוקי, ולכן נדרש כלי מיוחד – המשכן – שיתאים להיות בית לשכינה.

המשל של גוף האדם עוזר לנו להבין זאת. הנשמה עצמה היא מופשטת, ואינה נמצאת בתוך הגוף במובן הפיזי, אך ללא הגוף אין לה יכולת להופיע ולהתגלות בעולם הזה. כך גם הקב"ה, שהוא מופשט ואינסופי, מבקש להתגלות בעולם הזה, והדרך לכך היא באמצעות מקדש פיזי, המותאם בדיוק לתנאי השראת השכינה האלוקית. המבנה המדויק של המקדש אינו

שרירותי – כמו שהגוף האנושי בנוי בצורה מדויקת כדי לאפשר חיים, כך גם המקדש נבנה על פי מידות מוגדרות כדי להוות משכן לשכינה.

על פי תורת הקבלה, שלמות גוף האדם אינה רק מבחינה התפקוד הביולוגי, אלא גם מהבחינה הרוחנית. מבנה הגוף, אבריו וגידיו, מתאימים להיות משכן לנשמה. ההופעה הרוחנית סוככת על הגוף בכללותו, אך מתפרטת גם לכל אבריו. על כך אומרים חכמים שכנגד רמ"ח אברים ושס"ה גידים שבאדם, ישנם רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצווה לא תעשה. לכל אבר מצווה, לכל חלק בגוף האדם מתאים צינור של שפע והתגלות אלוהית. וכמו בגוף האדם והנשמה, כך בבית המקדש והשכינה.

כיצד ניתן לבנות מקום לשכינה?

בצלאל, בונה המשכן, ידע לצרף את האותיות שבהם ה' ברא את העולם, ולבנות משכן שמכוון כנגד המבנה הרוחני העליון. המשכן איננו רק מבנה ארצי – הוא תבנית מדויקת של מקדש עליון. כל כלי, כל מידה, כל עיצוב – משקפים את העולם הרוחני. החוכמה של בצלאל לא הייתה רק אומנותית, אלא גם פנימית: הוא ידע כיצד להוריד את הרעיון האלוקי אל המציאות החומרית. השכינה חופפת על המשכן בכללותו, ואף משפיעה דרך כל אחד מכליו ופרטיו באור המתאים לו – וכולם יחד יוצרים הופעה רוחנית שלמה.

המשכן הוא למעשה גשר בין שני עולמות – עולם הרוח ועולם החומר. תהליך בנייתו אינו רק מלאכה טכנית, אלא פעולה המעמיקה את הקשר בין האדם לבוראו. בניית בית על פי מידות שמימיות היא מלאכה גדולה בשליחות ההיסטורית של עם ישראל בעולם. בניין המקדש המכוון כנגד מעלה, הוא עדות לכך שהקב"ה משרה שכינתו בתוך מעשה ידינו.

עבודת ה' של בית כנסת ושל בית המקדש – מה ההבדל?

התפקיד המיוחד של המשכן בהשראת השכינה, מתבטא בצורת העבודה בו. נדגים זאת בהשוואה בין בית כנסת לבין בית מקדש. את עבודת ה' של בית הכנסת אנחנו מכירים. מקום של תפילה – עבודה רוחנית, מופשטת, המתמקדת בדיבור. זוהי עבודה נקיה, בלי מגע של חומרנות.

אך האדם הוא יצור חומרי, המתחבר לעולם באמצעות כל חושיו. בית המקדש נותן מענה לעומק הקיום האנושי – הוא משלב חוויות של ריח נעים מהקטורת, אכילה מבשר הקורבנות, מוזיקה וניגון, ומראה מרהיב של המבנה. כל אלה יוצרים חיבור עמוק יותר של האדם אל הקודש, משום שהוא חווה את הקרבה לה' לא רק דרך המחשבה והתפילה, אלא גם דרך הגוף.

האדם הוא נשמה השוכנת בגוף, ועל כן קשר לה' אינו רק קשר נשמתי במחשבה ובדיבור כמו בבית הכנסת, אלא גם במעשה. בבית המקדש כל כוחות הגוף שותפים, ובכך עובד האדם את ה' בכל הווייתו.

שני צירים בעבודת ה': תורה ומקדש

שתי צורות העבודה הללו, המופשטת והמוחשית, הינן יסודות מקבילים בעבודת ה'. השכל המופשט מודגש בלימוד התורה, והביטוי הגשמי בבית המקדש. התורה היא הרעיון שמקורו למעלה מן העולם הזה – הידע האלוקי שבשמיים. המקדש הוא הלב, המקום שבו הקשר מתממש בגשמיות. כשם שהלב והמוח הם שני האיברים המרכזיים בגוף האדם, כך התורה והמקדש הם שני הצירים המרכזיים בקיום העולם.

בלימוד התורה האדם מפעיל את השכל, ומשיג את ה' ואת החכמה האלוהית בצורה מופשטת. בבית המקדש האדם מפעיל את הלב, מעורר

את רגשותיו, ומתחבר אל הקודש בחוויות חומריות. שני מרכיבים אלו, התורה והמקדש, מהווים יחד את יסוד עבודת ה'.

בית המקדש כנישואין – הקשר בין עם ישראל לקב"ה

המשנה במסכת תענית (כו, ב) אומרת: "ביום חתונתו – זה מתן תורה, וביום שמחת ליבו – זה בניין בית המקדש". חז"ל ממשילים את מתן תורה לחתונה בין הקב"ה לעם ישראל. מתן תורה מתאים לשלב הקידושין – התקשרות רוחנית בין ה' לישראל. תקופה זו שלאחר מתן תורה הייתה רק שלב הקידושין – קשר רוחני בלבד, ללא ביטוי פיזי. כמו איש ואישה המאורסים, הקשר קיים אך אין לו עדיין מקום להתקיים בפועל. רק לאחר הנישואין יש בית משותף – כך גם הקשר בין עם ישראל לקב"ה מתממש במלואו רק עם בניית בית המקדש, בקיום מעשי בעולם.

קשר האירוסין הוא קשר מרחוק. בהיותנו בני אדם בעלי גוף, קשר שאינו בא למימוש הוא חסר. רק בנישואין הקשר מגיעו לשלימותו – ל"שמחת ליבו". כך רק בבית המקדש הקשר שבין עם ישראל לקב"ה מגיעו לתכליתו.

הכמיהה לבניין הבית

מאז חורבן הבית, אנו אבלים לא רק על ההרס הפיזי, אלא על גלות השכינה. על הפגיעה בקשר שלנו ושל העולם כולו עם הקב"ה. בתפילותינו, אנו מבקשים שהקב"ה ישיב את שכינתו לציון. פיוט "לכה דודי" מבטא כמיהה זו בקריאה אל ירושלים: "התנערי מעפר קומי..." – זוהי גם קריאה לשכינה לחזור לשכון בירושלים ולהתגלות בעולם. בפניה לירושלים מקום השראת שכינה אנו אומרים: "עורי עורי שיר דברי, וכבוד ה' עליך נגלה".

הציפייה לבית המקדש איננה רק נוסטלגיה לעבר, אלא הבנה כי הגאולה השלמה תלויה בבניינו. אם המשכן היה תחילת ההופעה האלוקית בעולם,

הרי שבית המקדש הראשון והשני היו שלבים בהעמקת חיבור זה. ואולם, רק הבית השלישי יגיע לשלמות, ויהווה את החיבור המלא בין שמיים וארץ.

החזון – השיבה אל הבית

כאשר ייבנה בית המקדש, יתגלה אור ה' בעולם בשלמות, וכל אומות העולם יבואו לראות באורו. לא מדובר רק על שיבה למקדש פיזי, אלא על חיבור עמוק בין השמיים והארץ, על חזרת הקב"ה להתגלות שלמה בעולם.

יש להבין כי בניין בית המקדש איננו רק יעד פיזי אלא גם מהלך נפשי ותרבותי. נתקרב כולנו לה', נתאחד סביב ערכי התורה, ונשאף להשראת שכינה בחיינו, וכך גם נוכל לראות את שיבת ציון השלמה בבניין בית המקדש במהרה בימינו.

השאלה הגדולה, האם עד שלא נהיה במדרגה הזו, לא נזכה לבנין המקדש? האם עלינו להמנע מעיסוק במקדש כל עוד עם ישראל לא שואף להשראת שכינה? על כך, בהמשך.

עבודת ה' כציבור – רק בבית המקדש

התורה ניתנה לעם ישראל כעם

התורה איננה מערכת חוקים פרטית, אלא ניתנה לעם ישראל כעם. ה' כרת ברית בהר סיני עם ישראל יחד, ולא כאוסף של יחידים. לאורך הדורות, ובעיקר בגלות, התרגלנו לראות את עבודת ה' כעניין אישי. אדם מקיים את מצוותיו – שומר שבת, אוכל כשר, לומד תורה – מתוך מחויבות פרטית. אך האמת היא שהתורה ניתנה לנו כעם, ולכן עיקר עבודת ה' היא ציבורית.

יש לכך ביטוי מרחיק לכת באחריות של כל אחד מאיתנו על הציבור. בגמרא (סנהדרין מג.) למדנו כי עד כניסת ישראל לארץ ישראל לא נענשו אנשים על עוונות חבריהם. אך משהישיבו בארץ, והחלו לחיות כעם, כל ישראל נעשו ערבים זה בזה. החשבון של המצוות והעבירות הפך לכללי, ולא רק אישי. על כך נאמר הפסוק "הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם", על חטאי חברינו הנסתרים האחריות היא לה', אך על חטאיהם הנגלים יש לנו אחריות – לנו ולבנינו עד עולם. אם אדם חוטא – זו בעיה של כלל הציבור, ואם אדם מקיים מצווה – העם כולו מושפע לטובה ומתקדם.

עבודת ה' כציבור – בבית המקדש

הביטוי השלם ביותר של עבודת ה' הציבורית נמצא בבית המקדש. הקרבת הקרבנות היא עבודת ה' של כלל ישראל, והתפילות במקום המקדש הן ביטוי של ציבוריות בעבודת ה'. הכהנים הם שלוחיו של ה' וגם שלוחי העם כולו. המקדש איננו רק מקום עבודה פרטי, אלא הוא נקודת ההתכנסות של כל ישראל, מקום שבו כולם עובדים את ה' כאחד. זו הסיבה

שתקנו חכמים שבכל שבוע במהלך השנה תעמוד קבוצה מעם ישראל על עבודת הקרבנות, 'המעמדות', והם מייצגים את כלל ישראל.

בתורה ובדברי חז"ל, בית המקדש מוצג כמרכז החיים הרוחניים של העם. כאשר עם ישראל שוכן בארץ ישראל, הוא זקוק למקום מקודש שבו עבודת ה' נעשית לא כמעשה פרטי, אלא כמעשה לאומי וציבורי. בלי המקדש, עבודת ה' הציבורית חסרה ומוגבלת. כאמור, התורה נתנה לנו כעם – ומכאן השליחות והתכלית של עם ישראל היא התורה ועבודת ה' הציבורית, אשר מתבטאת רק בבית המקדש.

הצורך בבית המקדש בארץ ישראל

לאורך כל ההיסטוריה של עם ישראל בארץ ישראל, לא הייתה תקופה שבה שהינו בארץ מבלי משכן או מקדש. תמיד היה מרכז רוחני לעם. תקופת הגלות הארוכה הרחיקה אותנו מהתפיסה הציבורית של עבודת ה'. התרגלנו לראות את עבודת ה' כמשהו אישי, ולהתמקד בעיקר בלימוד תורה, שבת, כשרות, וצניעות, אך אין לכך תחליף למקום שבו עם ישראל עובד את ה' כציבור – בית המקדש.

העדר בית המקדש איננו רק חוסר טכני, אלא פגיעה מהותית במבנה של עבודת ה'. אין תחליף לבית המקדש בעבודת הציבור. לא ניתן לקיים את העבודה הציבורית במקום אחר, אלא במקום השראת שכינה – בהר המוריה. זהו המקום שבו מתאחד העם כולו לעבודת ה', ושם אנו יכולים לבטא את ייעודנו כעם אחד העובד את ה'. עלינו לכוון את מחשבותינו ומעשינו לקראת שיבת המרכז הציבורי לעבודת ה', מתוך הבנה שזוהי הדרך השלמה לקיים את התורה שניתנה לנו כעם.

הקשר בין מלכות לבית המקדש

דוד המלך ביקש לבנות את בית המקדש. הטעם שמופיע בדברי הימים מפורסם יותר: דוד לא היה מתאים לעסוק בבניין בית המקדש בגלל שהיה איש מלחמה ושפך דמים רבים. תכונה זו ועשייה מסוג זה לא מתאימה לאישיות שתבנה את בית המקדש שהוא מקום של שלום. אולם, בספר שמואל ב' פרק ז' נתן הנביא מציין סיבה אחרת: רק שלמה בנו, כמלך מבוסס, יוכל לבנות את בית המקדש. הקדוש ברוך הוא מבטיח לדוד שושלת מלוכה קבועה, ורק אז ניתן יהיה להקים מקדש יציב.

משמעות הדבר היא כי בניין המקדש דורש יציבות של מלכות. כל עוד מדובר בשלטון נודד, אין קדושה קבועה במקום. רק כאשר יש מלכות יציבה ועיר בירה מוגדרת ניתן להקים את המקדש. דוד היה ראש שושלת חדשה, ולכן עדיין דמה יותר לשופטי ישראל ולא למלך קבוע. רק שלמה בנו, שירש את מלכותו והיה השני לשושלת, שלט שלטון יציב והיה ראוי להקים את המקדש.

מכאן ניתן ללמוד על הקשר המהותי בין שלטון יהודי חזק לבין בניין המקדש. מלך ישראל בונה את ארמונו סמוך לבית המקדש, משום שמלכות ישראל אינה מנותקת מהקודש – תפקידה להיות שליחה של ה'. בניגוד למלכים בעולם העתיק, ששלטו באופן מוחלט והיו נחשבים בעצמם לאלים, מלך ישראל אינו שולט לבדו – הוא כפוף לריבונו של עולם. זהו ייחודו של מבנה השלטון בישראל: בראש ההר עומד המקדש, וממנו נובעת הסמכות לכלל הממלכה, בעוד המלך עצמו יושב לצידו, כמשרתו של ה'.

בית המקדש אינו 'עוד' אחת מתרי"ג מצוות. הוא מרכז עבודת ה' שלנו. זהו מרכז הכרחי לקיום מדינה יהודית, מדינה שקוראת בשם ה'. כשם שיש למדינה משרד האחראי על בטחון, בריאות, חינוך וכלכלה. כך יש את המרכז הלאומי והציבורי שהוא התכלית של הכל, המגלם את המטרה של

עם ישראל ממלכת כהנים וגוי קדוש. זכינו למדינה יהודית, וכעת התפקיד שלנו, לבנות את קומת המקדש.

האם בנין בית המקדש תלוי בתשובה?

אחת הטענות הרווחות לגבי העיסוק בבניין בית המקדש היא כי עם ישראל אינו נמצא במדרגה רוחנית מספקת כדי לבנותו. אך יש לבחון האם טענה זו משקפת אמת, או שמא היא מהווה התחמקות מעיסוק בנושא. לו באמת היה הרצון לבית המקדש בוער בלבבות, והחיסרון היחיד היה המדרגה הרוחנית – ניחא. אך בפועל, רבים שמשמיעים טענה זו אינם מצטערים על חורבן הבית באופן ממשי, ואינם פועלים כדי לשנות את המצב.

בניין המשכן – בתחילת התהליך

אם אכן בניין בית המקדש תלוי במדרגה רוחנית גבוהה, כיצד ניתן להסביר את העובדה שהמשכן נבנה מיד לאחר מתן תורה, בתחילת דרכו של עם ישראל? מיד לאחר מתן תורה עם ישראל בונה משכן. המשכן לא היה תוצאה של דור שלם שהגיע למדרגה מושלמת, אלא להפך – הוא היווה את תחילת הדרך של עבודת ה' המעשית. עבודת ה' במקדש היא הבסיס שממנו עם ישראל מתקדם ומתעלה רוחנית, ולא תוצאה של שלמות שכבר הושגה.

מצוות המקדש – חובה ללא תנאים

כמו כל מצוות התורה, גם מצוות בניין בית המקדש אינה תלויה בשאלות של רמה רוחנית. כשם שאיננו אומרים כי יש לדחות שמירת שבת או הנחת תפילין עד שנהיה במדרגה רוחנית מסוימת, כך גם בניין המקדש אינו אמור להתעכב בשל כך. אם הקב"ה ציווה אותנו על מצווה מסוימת, הרי שהיא חובה לקיימה בכל זמן שבו הדבר אפשרי, גם אם איננו חשים כי

אנו ראויים לכך. מאחר ויש מצווה לבנות בית מקדש, יש לקיימה כמו כל מצווה אחרת בתורה.

כשם שנער בר מצווה מתחיל להניח תפילין ולקשור על גופו פרשיות עם שם ה', מתוך המקום שהוא נמצא. לא שמענו שאומרים לער להמתין עד שיגיע למדרגה הראויה לתפילין. אם ה' ציווה את ישראל, הוא רצה הם יקיימו. ומתוך המעשים נתרומם למדרגה. כך זה עובד במצוות, המעשה הוא שמביא את הרוח, ולא להפך. בית המקדש הוא כמו התפילין של עם ישראל, ועל ידי בית המקדש יגיעו ישראל למדרגה הרוחנית הגבוהה.

אומרים חכמים: אלמלא עבודת הקרבנות לא נתקיימו מעשי שמים וארץ – העולם קיים בזכות עבודת המקדש. זוהי העבודה שמחיה את העולם, ואי אפשר לעולם בלעדיה. בניין המקדש ועבודת הקרבנות זו מצווה שיש לקיים, ולא שמענו אצל חז"ל ורבותינו הראשונים שמכניסים שיקולים רוחניים ורעיוניים מסוג זה בשביל לבטל מצוות מהתורה.

מעבר לכך זה – זכינו בדורנו שה' האיר לנו פנים וגאלנו. השיבנו לארץ ישראל, סייע לנו להילחם מול אויבינו בהצלחה גדולה ובניסים עצומים. אנחנו רואים בעינינו התגשמות של נבואות הגאולה. כבר לפני קרוב לששים שנה ה' גם החזיר לידינו את הר הבית. האם זה לא סימן משמים שה' רוצה בגאולנו? האם אחר כל מה שהראנו ה' האם נכון לומר – אולי ה' לא רוצה בשיבת השכינה לציון?

הרצון בבית המקדש – המפתח להגשמתו

בימינו, המציאות היא שאם עם ישראל לא ירצה את בית המקדש, הוא לא יבנה. כדי שתהיה החלטת ממשלה לבנות בית מקדש, צריך שיהיו חלקים גדולים בעם ישראל שירצו בית מקדש באופן מעשי. אמנם סקרים מראים שרוב הציבור היהודי בישראל רוצה בבנין המקדש, אך לא ברור עד

כמה מבינים שהכל תלוי בהחלטה שלנו. לעיתים, המקדש נראה בעיני אנשים כמציאות רחוקה ולא כדבר ממשי. אך למעשה בהחלטה ציבורית של עם ישראל נבנה את המקדש.

כדי שרצון לבנין המקדש יתעורר, יש להעמיק במשמעותו ובתפקידו של המקדש. המקדש אינו מבנה פיזי בלבד, אלא מקום להשראת השכינה, לקדושה ולעבודת ה' ציבורית. עלינו להביא את עם ישראל למצב שבו הרצון לבית המקדש אינו רק הצהרה תאורטית, אלא שאיפה ממשית ורצינית. לשם כך צריך שעם ישראל יכיר בצורך במקום ציבורי לעבודת ה', להקרבת קרבן לכפר על ישראל, להתכנס בו בשלושת הרגלים ולהוריד שפע לעולם.

האם אנו מחויבים לתקן את חטאי העבר לפני בניין המקדש?

יש הטוענים כי כיוון שבית המקדש נחרב בעוון מסוים, אין אפשרות לבנותו עד שהתיקון המלא יושלם. אך טענה זו קשה – החורבן היה עונש, והעונש אינו הופך למצווה. העונש הוא מעשה של הקב"ה, וכאשר הוא מעניק לנו את האפשרות לבנות את בית המקדש מחדש, משמעות הדבר היא שזו חובתנו כעת.

חכמי ישראל לדורותיהם לא דיברו בגנות עם ישראל או טענו שאינו ראוי למקדש. להפך – תמיד שיבחו את עם ישראל וראו בו עם קדוש. כך לדוגמא משה רבינו דן את ישראל לכף זכות, ותמיד התפלל לה' בעדם. מעולם לא אמר שישאל לא ראויים, אפילו אחרי שחטאו. גם כאשר ה' ביקש להעניש את ישראל, משה דרש את טובתם וזכותם. כאשר ישעיהו הנביא אמר "בתוך עם טמא שפתיים אנכי יושב" (ישעיהו ו, ד) הוא נענש, והמלאך שם גחלים בפיו כדי לכפר על עוונות שחירף את ישראל. גלות היא

לא מצווה, היא עונש משמים, והמשימה שלנו לדרוש לגאולה ולבנין ירושלים.

כיצד ייתכן שכיום יש מי שמוציא עליו שם רע וטוען כי אינו ראוי? עם ישראל, ששב לארצו, מוסר נפשו על קיומו ונלחם על ארץ הקודש, ודאי שראוי למדרגות רוחניות גבוהות יותר של עבודת ה'.

גאולה הדרגתית – תחילת התהליך

חשוב לדעת, כי אין הבטחה שמיד עם בניית בית המקדש תתרחש השראת שכינה מלאה וניסים גלויים. כפי שבית שני נבנה מתוך תהליך טבעי והדרגתי, כך גם הגאולה שלנו. ייתכן שהשלב הראשון יהיה הקמת המקדש כבית לקיום המצוות – קרבנות, עליה לרגל ותפילה – ורק בהמשך תתפתח המציאות הרוחנית עד שנוכה להשראת שכינה מלאה, לניסים ולחזרת הנבואה. אך כה זה לא פוטר אותנו מלעשות את המאמץ שלנו. פתחו לי פתח כפתחה של מחט, ואני אפתח לכם כפתח כפתחו של אולם. וכדברי ה' לעם בתחילת ימי הבית השני: "ורוחי עומדת בתוכם – אל תיראו". אנחנו רואים בעינינו שרוח ה' עומדת בקרבנו בכל האתגרים שעומדים על עמנו, ועל כן אל לנו לירא.

על מה צריך לחזור בתשובה?

התשובה הנדרשת היא לעבודת ה' הציבורית. חזרה בתשובה אינה רק לעניינים הפרטיים של עבודת ה' שבת, תפילין ולימוד תורה. היא הפנמה והבנה של החובה שלנו לעבוד את ה' כעם. תשובה כזו לא יכולה להיות מנותקת מבית מקדש – הוא המקום שבו מפתחים את הכוחות הללו של עבודת ה' הציבורית ועוברים מעבודת ה' של גלות לעבודה של ארץ ישראל.

לסיכום

האם בית המקדש תלוי בתשובה? לא. בית המקדש הוא חלק בלתי נפרד מתהליך התשובה, ואינו תלוי בשלמות רוחנית מוקדמת. עלינו לעסוק בתורה של המקדש, להבין את משמעותו ולפעול למימוש. כאשר עם ישראל ירצה באמת את עבודת ה' הציבורית ואת השראת השכינה, הוא יבנה את בית המקדש – והשלב הבא בתהליך הגאולה יתחיל להתממש.

מי יבנה את בית המקדש?

מבוא

בית המקדש הוא מהיסודות המרכזיים בעבודת ה', ובחורבנו איננו יכולים לקיים חלק גדול ממצוות התורה. השאלה האם בנייתו מוטלת עלינו או שמא הוא ייבנה בידי שמיים. האם יש לנו מצווה להקים את בית המקדש בעצמנו, על מנת שנוכל לחזור ולקיים את עבודת הקורבנות, הדלקת המנורה, הקטורת ועוד מצוות רבות, או שעלינו להמתין לנס אלוהי?

המצווה לבנות את בית המקדש

הרמב"ם פוסק באופן ברור כי בניית בית המקדש היא מצוות עשה מן התורה: "מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבין בו הקרבנות וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה שנאמר 'ועשו לי מקדש'" (הלכות בית הבחירה א,א). הרמב"ם כתב ספר שלם – הלכות בית הבחירה – שבו הוא מפרט את האופן שבו בונים את המקדש, כולל מידות, חומרים וכלי הקודש. מכאן ברור כי הרמב"ם סבר שהמקדש נבנה על ידי עם ישראל.

גם ספר החינוך (מצווה צה) מביא את המצווה לבנות בית מקדש, אך מסייג ואומר שהיא תלויה בכך שרוב עם ישראל נמצא בארצו: "ונוהגת מצווה זו בזמן שרוב ישראל על אדמתם וזו מן המצוות שאינן מוטלות על היחיד כי אם על הציבור". הזוהר הקדוש (ויקרא ה,ב) סבור כעמדת הרמב"ם, ואף אינו מזכיר תנאי של רוב העם: "מצווה לבנות בית המקדש של מטה כנגד בית המקדש של מעלה", מה שמרמז כי המצווה קיימת תמיד.

בנין בית המקדש השלישי בלילה – סוגיית מסכת סוכה

התבואה החדשה מותרת באכילה רק אחרי הקרבת העומר ביום ט"ז בניסן. בזמן שאין מקדש, היום עצמו מתיר את האכילה גם בלא הקרבת הקרבן. במסכת סוכה (מא,א) מוצג חשש שמא בית המקדש יבנה בליל ט"ז בניסן, ויחול חיוב להקריב את העומר. אנשים שלא יספיקו להתעדכן בחדשות בבוקר, יטעו לחשוב שמותר לאכול מהתבואה החדשה עם הנץ החמה כמו בכל שנה מאז שחרב הבית.

רש"י (שם) שואל **כיצד ניתן לומר שבית המקדש יבנה בלילה**, הרי אין בונים את בית המקדש בלילה? ומסביר: "מקדש העתיד שאנו מצפין בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים". אם יבוא מוכן משמים, אין בכך בעיה של זמן, ויכול להיות גם בלילה. מכאן ניתן להבין שלדעת רש"י אין מצווה לבנות בית מקדש, אלא הוא עתיד לרדת משמים בנוי – גם בלילה!

דברי רש"י מבוססים על כמה מדרשים. כך נאמר בתנחומא (כי תשא ג): "אמר הקדוש ברוך הוא בעולם הזה עשיתם משכן ומקדש שהיו בחומה, **ולעתיד אני אבנה את בהמ"ק**..." וכן במסכת בבא קמא (ס,א): "**אני הצייתי אש בציון** (=והכוונה ע"י הגוים), שנאמר: ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה, ואני עתיד לבנותה באש".

אין סתירה – המעשה שלנו הוא שליחות אלוקית

כיצד נוכל ליישב בין דברי הרמב"ם שמצווה עלינו לבנות את המקדש לבין מדרשים המתארים את בית המקדש יורד מן השמים?

הרמב"ם עוסק בהיבט ההלכתי – מהו הציווי שעלינו לקיים, והוא פוסק שמוטל עלינו לבנות. לעומתו, מדרשים המדברים על כך שה' יבנה את המקדש, עוסקים במשמעות הרוחנית של התהליך. ייתכן שהכוונה אינה שבית המקדש ירד כישות פיזית מוכנה, אלא שהמעשה שלנו הוא שליחות

אלוקית. ה' הביא עלינו את החורבן כעונש, והוא גם יגלגל את המציאות שנוכה לבנות מחדש את המקדש. ניתן לומר שה' יבנה את הבית דרכנו.

רש"י במקומות אחרים מסכים שיש מצווה לבנות את בית המקדש. על הפסוק "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כה, ח) הוא מפרש: "וכן תעשו לדורות" – כלומר, מצווה לדורות לבנות את המקדש (רש"י שמות כה, ט). מכאן שגם הוא רואה בכך ציווי מתמשך ולא רק מעשה אלוקי. וכן במסכת כתובות (ה, א) כותב על מעשה ידיהם של הצדיקים: "**שקרוין מעשה שלהם מעשה ידיו של הקדוש ברוך הוא**", ובכך מתבארים המדרשים הנזכרים, שה' פועל על ידי הצדיקים.

מסתבר שגם אם רש"י סבר שיש אפשרות שבית המקדש ירד משמים כפי הנראה בעניין קרבן העומר, גם הוא סבר שאין להמתין לכך, אלא לפעול לבנינו בצורה מעשית.

סקירה היסטורית של ניסיונות לבנות את המקדש

למעשה, מהלך ההיסטוריה מלמד שכאשר הייתה לעם ישראל אפשרות, ניסיונות לבנות את המקדש נעשו שוב ושוב. במדרש נזכר (בראשית רבה סד, י) שבימי ר' יהושע בן חנניה, תקופת שלטון רומי, ניסו בני ישראל לבנות את הבית. גם מרד בר כוכבא, שבמהלכו נטבעו מטבעות עם ציור של בית המקדש, העיד על שאיפת הדור להחזיר את בית ה'. בנוסף, יוליאנוס הכופר, קיסר רומא במאה הרביעית, התיר ליהודים לבנות את בית המקדש, אך המיזם נעצר בעקבות אסונות טבע והתנגדות מקומית.

גם בתקופות מאוחרות יותר היו ניסיונות, כמו ר' יחיאל מפריז מבעלי התוספות, שביקש לחדש את עבודת הקרבנות במאה ה-13, והרב קלישר במאה ה-19, שחתר להכנות מעשיות להקריב את הפסח ושאר קרבנות הציבור, בתמיכת החתם סופר ורבי עקיבא איגר. הרב קלישר ראה בגאולה תהליך טבעי שמתחיל בעלייה לארץ ישראל, הקמת התיישבות, ובסופו של דבר חידוש עבודת הקרבנות, שהיא התכלית.

מדוע התפיסה של בית מקדש משמים כל כך רווחת?

במהלך הגלות, מאחר ובית המקדש היה רחוק פיזית, הוא הפך לרעיון שמימי יותר מאשר מציאות מעשית. רבים עסקו בדימוי של מקדש שירד מן השמים, ולא ראו בכך תהליך טבעי הנתון לאחריות האדם.

לא רק היחס לבית המקדש היה כזה, אלא גם ארץ ישראל עצמה נתפסה כדבר שמיימי. רבי נחמן מברסלב תיאר זאת כך :

"כשהייתי בא"י שמעתי מפי אנשי שם, שלפני בואם לא"י לא יכלו לצייר לעצמם כי א"י אכן עומדת ממש בעולם הזה... לפי מה שכתוב בספרים על קדושתה שיערו שמרוב קדושה היא נמצאת בעולם אחר לגמרי. אבל אחרי שבאו לא"י ראו כי הארץ נמצאת באמת בעולם הזה. אדמתה - כאדמת כל שאר המדינות : מראה החיצוני אינו שונה ממראיהן של ארצות אחרות - ואף על פי כן שונה היא משום ששמה הם אחרים..."

העליה לארץ ישראל, ובנין בית המקדש נראו כל כך לא מעשיים, עד שהיחס היחיד היה בחלומות רחוקים, ובציפיה לנס על טבעי. רעיונות אלו גם הובילו לחשש שמי שאינו נמצא במדרגה רוחנית מספקת, אינו יכול אפילו לעלות לארץ ישראל. כך כותב מגדולי ראשוני אשכנז, מהר"ם מרוטנבורג (תשב"ץ תקנט):

"וששאלת עיקר מצוה ללכת לארץ ישראל איני יודע... ובלבד שיהא פרוש מכאן והלאה, ויזהר מכל מיני עון ויקיים כל מצות הנוהגות בה שאם יחטא בהם יענש יותר..."

גישה כזו של יראה כלפי ארץ ישראל, הוחלה גם על בית המקדש. אם איננו במדרגה הרוחנית הראויה, לא נוכל לעסוק בדבר כל כך שמימי ועליון. ומכאן, אם בית המקדש אינו דבר מעשי אלא דבר שמיימי, אזי אין טעם לעסוק בו באופן פרקטי. וכך נדחק עיסוק מעשי בבנין המקדש, והגישה של מקדש משמים הפכה להיות הרווחת.

המציאות בימינו

זכינו בדורנו, והמציאות השתנתה – חזרנו לארץ ישראל, ואנחנו מיישבים אותה ונלחמים עלינו. וכל זה בניסים רבים, אשר מופיעים דרך פעולתנו בצורה נסתרת. הר הבית בידינו, ועלינו לשנות את התפיסה ולהבין שהגאולה תלויה ברצון ובמעשה שלנו. כדי שזה יקרה, עלינו לפעול.

הגאולה אינה תלויה בנס על טבעי, כדברי הרמב"ם אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכויות בלבד. לכן אל לנו לצפות לנס של ירידת מקדש משמים. עלינו לקיים את מצוות בנין המקדש ולא להמתין לניסים. כפי שהציונות הפכה את מדינת ישראל למציאות, כך ניתן להפוך גם את בנין המקדש למציאות. בית המקדש לא יופיע לבד – אם עם ישראל

יתעורר וירצה, זה יקרה. תפקידנו הוא לעורר את המודעות לכך שזו לא רק משאלה רחוקה אלא מציאות שניתן לממש.

האתגר התודעתי – שינוי מחשבתי כמו בציונות

בדומה למה שלקח ליהודים זמן להבין שתקומת המדינה תלויה במעשיהם ולא בניסים על-טבעיים, כך גם לגבי בניין המקדש. החרדים התנגדו לציונות משום שסברו שהגאולה תבוא משמיים, ולכן לא עלו לארץ. לצערנו, רוב היהודים שנותרו באירופה ולא עלו, נספו בשואה. הקמת מדינת ישראל היא הוכחה שהגאולה תלויה במעשינו. ארץ ישראל נותנת פירות בעין יפה, דבר שמוכיח שה' עמנו ורוצה בגאולתנו.

לסיכום – המשימה שלנו

שם התנועה הציונית בא משאיפתה לציון – ירושלים ובית המקדש. כפי שהציונות הפכה את מדינת ישראל למציאות, כך ניתן להפוך גם את בניין המקדש למציאות.

למעשה, בניית בית המקדש קלה יותר מהקמת מדינה – הקמת מדינה דרשה איחוד בין קהילות שונות, שפה משותפת, צבא מאוחד והתמודדות עם אויבים חזקים. תפקידנו כעת אינו לאסוף קרשים ואבנים, אלא לעורר את הלבבות. להראות שזה קרוב, שזה תלוי בנו. כל מה שנדרש לבית המקדש הוא החלטה, שינוי תודעתי ורצון. ראינו בעינינו ניסים גדולים של הקמת מדינה וצבא מאוחד. אם עם ישראל יתעורר וירצה – בית המקדש יקום.

האם המשיח יבנה את בית המקדש?

שאלת בניין בית המקדש היא מהותית ועמוקה, וקשורה לשאלות רבות בנוגע לגאולה ולתפקידו של מלך המשיח. כעת נבקש להראות כי אין הכרח להמתין למשיח על מנת לבנות את בית המקדש, אלא שזוהי מצווה העומדת בפני עצמה, ומוטלת על עם ישראל בכל זמן שבו ישנה אפשרות מעשית לכך.

מצוות בניין המקדש – חובה עצמאית

הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (א,א) פוסק כי קיימת מצוות עשה לבנות בית לה', בו יוקרבו הקרבנות ויעלו אליו לרגל שלוש פעמים בשנה. אין בדבריו כל תנאי שהמצווה מתקיימת רק לאחר ביאת המשיח. להפך, יש להבין כי זוהי חובה המוטלת על עם ישראל כאשר מתאפשר לבנות את המקדש.

בנוסף, בהלכות מלכים (פרק יב) כותב הרמב"ם כי סדר הגאולה אינו ברור עד שנראה את הדברים מתרחשים בפועל: "ועל כל פנים אין סדר הויית דברים אלו ולא דקדוקיהן עיקר בדת". מכאן נובע כי אין לעכב את קיום מצוות בניין בית המקדש מתוך ציפייה לסדר מסוים בגאולה, אלא יש לפעול כאשר ניתנת לכך אפשרות.

המדרש: המשיח יתגלה לאחר בניין המקדש

המדרשים מלמדים שבניין המקדש קודם לביאת המשיח. למשל, במדרש פסיקתא רבתי (פיסקא לו, קומי אורי) נאמר כי "בשעה שמלך המשיח נגלה בא ועומד על גג בית המקדש". מכאן משתמע שהמקדש כבר קיים כאשר המשיח מתגלה. גם בתלמוד ירושלמי (מעשר שני פרק ה) נאמר

"בית המקדש עתיד להיבנות קודם למלכות בית דוד". משמעות הדברים היא שהמקדש איננו תלוי בביאת המשיח, אלא קודם לה.

כך גם הגמרא במסכת מגילה (יז,ב) לומדת מסדר ברכות תפילת עמידה את סדר גאולה. תחילה ברכת בונה ירושלים, ולאחר מכן את צמח דוד עבדך – משיח בן דוד. תהליך קיבוץ הגלויות ושיבת ציון מתקדם כבר בימינו, ועלינו להתקדם צעד נוסף קדימה לקראת בניין הבית, ולא להתמהמה בכך עד ביאת משיח.

תפקידו של המשיח לפי הרמב"ם

בהלכות מלכים (פרק יא) מתאר הרמב"ם את תהליך זיהוי המשיח: ראשית, יקום מנהיג לישראל, יפעל לקיבוץ גלויות, יחזק את התורה והמצוות, ויילחם מלחמות ה'. רק לאחר שיצליח בכך ויבנה את בית המקדש, ייקבע סופית כי הוא המשיח. מכאן מובן שאין המשיח מופיע באורח פלאי ומכריז על עצמו כמשיח, אלא נמדד על פי פעולותיו.

ייתכן כי בניין המקדש הוא שיביא להתגלות המשיח. בנוסף, ישנם תהליכים שכבר התרחשו לפחות חלקית, כמו קיבוץ גלויות וחזרת עם ישראל לארצו, למרות שטרם התגלה לנו משיח בן דוד. מכאן מוכח שיש לפעול לבנין בית המקדש גם לפני שהתגלה לנו משיח בן דוד.

הסדר ההיסטורי – האם צריך מלך לפני המקדש?

הרמב"ם בהלכות מלכים (פרק א) כותב כי שלוש מצוות נצטוו ישראל בכניסתם לארץ: מינוי מלך, מחיית עמלק, ובניית המקדש. יש שטענו כי מכאן מוכח שסדר הדברים הוא תנאי מחייב – תחילה יש למנות מלך מבית דוד ורק לאחר מכן לבנות את המקדש.

אך נראה שאין זו כוונת הרמב"ם. ראשית, בהלכות בית הבחירה, העוסקות במקדש עצמו, הרמב"ם אינו מזכיר כלל שהתנאי לבניין המקדש הוא מינוי מלך. הלכה זו שהיא ציטוט דברי חז"ל, מופיעה בהלכות מלכים, ונועדה להביא ראיה לכך שיש מצווה למנות מלך, בניגוד לדעות החולקות.

שנית, סדר זה היה רלוונטי לבית ראשון, כאשר עדיין לא נבחרה שושלת מלכות קבועה ולא נבחרה ירושלים כעיר הקודש. לאחר שנבחרו, אין צורך להמתין שוב לשלטון מלוכני כדי לבנות את המקדש. ראיה לכך היא בניין בית שני, אשר הוקם למרות שלא היה אז מלך מבית דוד. אם כן, אין כל הכרח להמתין למלך מבית דוד כדי לבנות את בית המקדש גם בימינו.

התקדמות היסטורית והתמודדות עם אתגרים

בהיסטוריה היהודית ראינו מצבים בהם היה צורך ליזום ולפעול, גם כאשר התנאים לא נראו אידיאליים. מתוך כך הגענו לשלבים חדשים בגאולת ישראל. גם בניין המקדש צריך להיעשות בצורה טבעית ובפעולה אנושית, מתוך התמודדות עם אתגרים ולא מתוך המתנה לפתרונות ניסויים.

מסקנה

לאור המקורות שהבאנו, אין הכרח להמתין למשיח כדי לבנות את בית המקדש. המצווה חלה על עם ישראל בכל עת שהדבר אפשרי. מדרשים ורמזים בתורה אף מצביעים על כך שהמקדש עשוי להיבנות לפני ביאת המשיח.

בנוסף, הרמב"ם עצמו מלמדנו שאין לקבוע סדר מחייב לגאולה, ואין לעכב את המעשה בשל חשבושים עתידיים. עלינו לפעול למימוש מצוות

בניין בית המקדש אם הקב"ה מזמן לנו את האפשרות לכך, ולא לחכות לאירועים מסוימים שאינם בגדר הכרח לפי ההלכה.

בסופו של דבר, האחריות לבניין הבית מוטלת על עם ישראל, ואין סיבה להימנע מכך מתוך המתנה פסיבית למשיח או לתנאים פוליטיים מושלמים. אם ישנה אפשרות לקדם את הבנייה – חובה עלינו לפעול למימושה.

התעוררות מלמטה והתעוררות מלמעלה –

תהליך הגאולה והקשר שלנו אליו

מבוא

מהו תהליך הגאולה? כיצד הוא פועל, ומה חלקנו בו? רבים מדמיינים את הגאולה כתהליך נסי, שבו הקדוש ברוך הוא מביא את המשיח מהשמיים, מקבץ את גלויות ישראל על כנפי נשרים ובונה את בית המקדש ברגע אחד. אך כאשר אנו בוחנים את מקורות חז"ל, אנו מגלים שהגאולה אינה רק פעולה אלוקית שמתרחשת מעל ראשנו, אלא תהליך שבו עם ישראל לוקח חלק פעיל. מושג יסודי בתהליך זה הוא "התעוררות מלמטה" מול "התעוררות מלמעלה", שהוא המפתח להבנת תפקידנו בגאולה.

התעוררות מלמעלה מול התעוררות מלמטה

בספר "קדושת לוי" לרבי לוי יצחק מברדיצ'ב מוסבר כי ישנן שתי דרכים שבהן הקדוש ברוך הוא פועל בעולם – דרך התעוררות מלמעלה ודרך התעוררות מלמטה:

התעוררות מלמעלה – כאשר הקדוש ברוך הוא מרחם על ישראל ופועל למענם מתוך רחמנותו, אף ללא פעולה מצידם. הוא מעניק להם שפע, ישועה והצלחה מבלי שהם ביקשו זאת באופן אקטיבי.

התעוררות מלמטה – כאשר עם ישראל מתעורר, מתפלל, ועושה מעשים המקרבים את הגאולה. בתגובה לכך, הקדוש ברוך הוא משפיע עליהם שפע וגאולה, אך רק בעקבות יוזמתם ורצונם.

רבי לוי יצחק מסביר כי הקדוש ברוך הוא מעדיף את ההתעוררות הבאה מלמטה, משום שכאשר אנו משתוקקים לגאולה ופועלים לקראתה, היא הופכת להיות חלק מאיתנו. זהו ההבדל בין קבלת מתנה ללא מאמץ לבין השגת מטרה בעבודה קשה.

גאולה שבה אנחנו שותפים, ושליחים של הקב"ה, היא במדרגה גבוהה יותר. גאולתנו האחרונה, נעשית על ידי פעולה שלנו, בהתעוררות מלמטה.

רעיון זה מופיע כבר בספר הזוהר (לך לך פח, א, בתרגום):

ר' יהודה פתח: 'אני לדודי ועלי תשוקתו', על ידי התעוררות של מטה נמצא התעוררות של מעלה. כי לא נתעורר מלמעלה מטרם שנתעורר מלמטה. והברכות של מעלה אינן נמצאות, רק במה שיש בו ממש, ולא במקום ריקן, שאין בו ממש.

כדי שיהיה מקום לברכה ולשפע לחול, עלינו להכין את הכלים. אנחנו צריכים לעשות מעשה מצידנו, ואז ה' ישפיע ויסייע ממקומו. יש מצווה להתיישב בארץ ישראל, ויש מצווה להלחם על ארץ ישראל – כל אלו צריכים להעשות על ידינו בסיוע אלוהי. ובדומה לכך בניין המקדש – אנחנו נעשה את השתדלותנו לבנותו, וה' יתן לנו את ברכתו.

יציאת מצרים לעומת הגאולה האחרונה

ביציאת מצרים ראינו גאולה שהתרחשה בעיקר בדרך של התעוררות מלמעלה. עם ישראל היה שקוע במ"ט שערי טומאה, הקדוש ברוך הוא גאל אותם בנסים גלויים והוציאם ממצרים בחיפזון. אך בשל כך, המדרגה שאלה הגיעו ישראל ביציאת מצרים היתה זמנית, ולא הייתה מספיק הפנמה של היציאה לחירות. מה שהתבטא בחשש של ישראל מפני המצרים

בים סוף – שלא העיזו לעמוד ולהלחם כנגד. בדומה לכך בחטא המרגלים, בחשש של ישראל ממלחמה על הארץ. ה' גאל את ישראל, אבל בתוכם הם לא הגיעו בשלמות למצב נפשי של גאולים. וכמו שכבר אמר אדם חכם: "הרבה יותר קל להוציא את היהודים מהגלות מאשר להוציא את הגלות מהיהודים". להוציא את היהודים מהגלות אפשר ביום אחד בנס על טבעי, אבל להוציא מהיהודים את הגלות נדרש תהליך של עשייה, של עמל ומתוך כך של הפנמה.

על כן, הגאולה האחרונה היא תהליך המתקדם דרך ההתעוררות מלמטה. הקדוש ברוך הוא אינו מנחית עלינו את הגאולה, אלא נותן לנו את האפשרות לפעול למענה. לכן היא מתקיימת לאט ובהדרגה, כי כל שלב חייב להיקלט ולהיות מעוגן בתודעת העם. כאשר הגאולה מגיעה דרך ההתעוררות שלנו, היא נעשית יציבה ונמשכת לאורך זמן.

הציונות כהתעוררות מלמטה

רעיון ההתעוררות מלמטה בא לידי ביטוי באופן ברור בציונות. בתחילה, רבים ראו את תהליך שיבת ציון והקמת מדינת ישראל כתהליך חילוני שאין לו קשר לגאולה, מאחר והוא בא בדרך הטבע, ולא על ידי אותות ומופתים. אולם הרב קוק ותלמידיו הדגישו כי מדובר בגאולה טבעית, המתבצעת דווקא דרך המאמץ המעשי של העם.

הרב קוק כתב (שמונה קבצים ז, רא): "במה זכה דורנו לגאולה? מפני שהוא עסק במצווה היותר גדולה מכל המצוות, מצוות גאולת ישראל". כלומר, לא חיכינו שגאולה תרד מן השמיים – פעלנו למענה.

גם המדרש אומר (שמות רבה כה, יב) "אמר הקב"ה לישראל: אתם גרמתם להחריב את ביתי ולהגלות את בניי – היו שואלים לשלום ירושלים ואני מוחל לכם". כלומר, הגאולה לא תגיע מעצמה – היא תלויה במעשינו

וברצוננו. החזרה בתשובה של דורנו היא התעוררות הרצון ליישב את ארץ ישראל ולהלחם עליה. ובכך זכה דורנו לגאולה – בזכות ולא בחסד.

הקשר בין העלייה לארץ לבין הגאולה

במשך שנים רבות, הציבור החרדי נמנע מלקחת חלק בעלייה לארץ ישראל, מתוך אמונה שהגאולה תבוא אך ורק מהשמיים. תפיסה זו גרמה לכך שרוב היהודים נותרו בגלות, ורבים מהם נספו בשואה. לעומת זאת, הציונות יישמה את עקרון ההתעוררות מלמטה בכך שיזמה את עליית היהודים לארץ ישראל. מאז קום המדינה, אנו רואים את ברכת ה' על הארץ – "ארץ ישראל נותנת פירותיה בעין יפה", אשר חז"ל ראו אותה כאחד מאותות הגאולה. ההצלחה של מדינת ישראל בבטחון, בכלכלה ובהתיישבות, היא הוכחה ברורה לכך שה' איתנו ומחכה שנמשיך לפעול לגאולה שלמה. מפלתם של אויבנו, אלו שבקום המדינה התאחדו להפיל את מדינת ישראל הצעירה, קורסות תחתן אחת אחר חברתה. ברכת ה' לישראל ניכרת לכל – כדבר ה' לאברהם "ואברכה מברכך ומקללך אאור".

הרב קלישר וחידוש עבודת הקרבנות

אחד מהראשונים שהבינו שתהליך הגאולה יתבצע בהדרגה על ידי התעוררות מלמטה היה הרב צבי הירש קלישר. הוא דיבר על כך שהגאולה תבוא על ידי עלייה לארץ ישראל, הקמת התיישבות, ולבסוף חידוש עבודת הקרבנות – שהוא התכלית של תהליך זה. הרב קלישר טען שעלינו להתחיל לפעול כבר עכשיו למען בניין המקדש, ולא להמתין לנס שיירד מן השמיים.

הרב טייכטל – ממתנגד לתומך בציונות

סיפורו של הרב טייכטל, מחבר הספר אם הבנים שמחה, מהווה דוגמה מאלפת לשינוי תודעתי בגישה כלפי הגאולה. בתחילה, הרב טייכטל היה

חרדי שהתנגד נחרצות לתנועה הציונית. במהלך השואה, כאשר ראה את השמד הנורא של יהדות אירופה, הבין שהגאולה חייבת להגיע דרך עלייה לארץ ופעולה מצד עם ישראל. הוא כתב את ספרו תוך כדי המלחמה, ובו הוא מדגיש שעם ישראל אחראי על גאולתו, ושם היינו עולים לארץ קודם – יכולנו להימלט מהגזירה. לצערנו, הרב טייכטל עצמו נרצח בשואה, את מורשתו נותרה ומהווה עדות חיה לחשיבות ההתעוררות מלמטה.

לסיכום – תפקידנו בגאולה

הגאולה אינה אירוע חד-פעמי, אלא תהליך שנבנה בהתמדה. עלינו להבין שהתפקיד שלנו הוא לא רק לחכות, אלא לפעול: לעורר את עם ישראל, להמשיך בהתיישבות, לחזק את הזהות היהודית, ולהכין את התודעה הציבורית לבניין המקדש.

כפי שהציונות הפכה את החלום למציאות, כך נוכל להפוך גם את בניין המקדש והגאולה השלמה לדבר ממשי. השאלה הגדולה היא – האם אנחנו באמת רוצים את זה? כאשר הרצון יהיה חזק מספיק – זה יקרה. שנזכה להיות שותפים פעילים בגאולת ישראל השלמה.

ורוחי עומדת בתוכם, אל תיראו

פתיחה: האם אנחנו רואים את המציאות?

האם קרה לכם פעם שעמדתם מול אירוע היסטורי חשוב, אבל לא באמת הכרתם במשמעותו? לעיתים, המציאות מתרחשת לנגד עינינו, אך אנחנו לא מזהים אותה. כשחוזרים אחורה לתקופת שיבת ציון, מגלים מציאות דומה. לאחר שבעים שנות גלות, נפתחה בפני עם ישראל הזדמנות נדירה – לשוב לארצו ולבנות מחדש את בית המקדש. אך באופן מפתיע, רוב העם נשאר בבבל. מדוע זה קרה? מה גרם להם לוותר על האפשרות להשתתף בגאולה? ומה אנחנו יכולים ללמוד מזה לימינו?

אנו נוהגים להסתכל על הדורות הקודמים ולתהות – כיצד ייתכן שלא זיהו את הרגע שבו היה עליהם לפעול? אך אולי גם אנו חוטאים באותו חטא? אולי גם אנו עומדים מול הזדמנות היסטורית, אך בשל נוחות, פחד או חוסר אמונה איננו מנצלים אותה? סיפורה של שיבת ציון אינו רק לקח היסטורי אלא מציאות שחזרה עליה פעמים רבות במהלך הדורות.

מי היה כורש ומהי הצהרת כורש?

כורש הגדול, מלך פרס, היה אחד המנהיגים הגדולים של העולם העתיק. הוא הקים את האימפריה הפרסית שהפכה לכוח משמעותי במזרח התיכון, והכניע את ממלכת בבל. שלטונו היה יוצא דופן בכך שלא ניסה לכפות תרבות אחת על נתיניו, אלא דווקא עודד עמים לשוב למולדתם ולחדש את פולחניהם הדתיים. כחלק ממדיניות זו, הוא התיר ליהודים לשוב לארץ ישראל ולבנות מחדש את בית המקדש.

הצהרת כורש, הייתה התגשמות נבואתו של ירמיהו על כך שהגלות תימשך שבעים שנה בלבד. הצהרתו הייתה צעד מדיני חשוב, אך בעיני הנבואה היא התגלמות רצון ה'. בספר עזרא מובאת הכרזתו: "כֹּה אָמַר כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס, כָּל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם, וְהוּא פָקַד עָלַי לְבָנוֹת לוֹ בַּיִת בִּירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה." (עזרא א, ב)

מדוע לא התעורר העם לגאולה?

לכאורה, הייתה זו קריאה ברורה – עלו לציון! אך העם, ברובו, לא נענה לה. החיים בבבל היו טובים. היהודים השתלבו היטב במערכת הכלכלית, הקימו עסקים משגשגים, חיו ברווחה ואף נהנו ממעמד חברתי נוח. הרעיון לעזוב את הנוחות ולהתחיל מחדש בארץ חרבה, הדורשת עבודה פיזית קשה וסיכונים רבים, נראה בלתי הגיוני.

אך לא רק הנוחות החומרית היוותה מכשול. היה גם חוסר אמונה בכך שהגאולה האמיתית יכולה להגיע דרך מלך גוי. כיצד ייתכן שכורש, שאינו יהודי, יהיה הכלי שיביא את הגאולה? רבים האמינו שגאולה אמיתית חייבת להיות ניסית ומוחלטת, ולא תהליך הדרגתי המוביל על ידי שליט זר.

יתרה מזו, המציאות בארץ ישראל הייתה רחוקה מחזון הגאולה. לא הייתה מלכות ישראל, לא ביטחון ולא כלכלה יציבה. גם אם ייבנה המקדש, הוא יהיה עלוב ביחס לבית הראשון, ולא יתקרב לתפארת שהייתה לפני החורבן. המצב הקשה יצר תחושת רפיון ואכזבה, וגרם לרבים להישאר בבבל במקום לקחת חלק בגאולה.

מי היו העולים?

אלו שכן נענו לקריאה היו בעיקר האנשים מהשוליים החברתיים – העניים, הכהנים חסרי הייחוס, העבדים המשוחררים ונתינים (צאצאי

הגבעונים, מספר יהושע). הם היו היחידים שהסכימו לעזוב את המקומות המבוססים שלהם וללכת אל הלא נודע, אולי מתוך אמונה עמוקה ואולי מתוך חוסר ברירה כלכלית. אך דווקא אנשים אלה היו אלו שהניחו את היסודות להקמת הבית השני, ולשיבה הלאומית של ישראל לארצו.

למה הופסקה הבנייה?

העולים הראשונים הגיעו לירושלים, ומיד החלו בבניית המזבח ובחידוש עבודת הקרבנות על המזבח. עם בניית יסודות המקדש, נתקל העם בקשיים רבים. עמי הארץ, מתיישבים מעמים שונים אשר התגוררו בסביבה, התנגדו לבנייה וניסו למנוע אותה. אך חשוב לומר שלא הם היו הבעיה העיקרית. תחושת ההתלהבות דעכה, יחד עם הקשיים הכלכליים והביטחוניים, והבנייה הופסקה למשך שמונה עשרה שנה. הבית נותר על יסודותיו בלבד, ואפשר לומר שהיראה מעמי הארץ הנכרים הייתה יותר תירוץ. הבעיה האמיתית הייתה העם עצמו – חוסר ההתעוררות הפנימית שלהם.

כיצד עודד חגי את העם?

אל מול תחושת הקיפאון, ה' שלח את חגי הנביא להוכיח את העם. "העת לכם אתם לשבת בבתיכם ספונים והבית הזה חרב?" – חגי תוקף ישירות את ההתעסקות של העם בענייניהם ובבתייהם הפרטיים, בזמן שבית ה' עומד חרב: "יען ביתי אשר הוא חרב, ואתם רצים איש לביתו". הוא מסביר שהעצלות בבניין הבית היא הסיבה לכל הצרות שלהם – חוסר ברכה בפרנסה ובגידולי השדה, רעב ואסונות טבע. "עלו ההר והבאתם עץ ובנו הבית" – יש לפעול, לא לחכות!

תגובת העם ודברי זכריה

דבריו של חגי אכן מחוללים שינוי. "ויער ה' את רוח זרובבל... ואת רוח העם" – רוחם מתעוררת, והם שבים לבנות את הבית. אך עדיין יש תחושת ספק וחולשה. העם מתקשה להאמין שבבית זה תשרה שכינה, ותצא מכאן גאולה שלמה לעם ישראל. חגי נדרש לומר לישראל "והבאתם הבית ונפחתי בו" – אתן בו את רוחי. העם חשבו שהבית לא יביא כבוד לה', בגלל שהם היו בעניות רבה, הן מבחינה חומרית והן מבחינה רוחנית. על כך מעודד אותם חגי: "וארצה בו ואכבדה אמר ה'" – ה' ישמח בבית שתבנו, ובו יתגלה כבודו.

בשלב זה מצטרף זכריה הנביא ומכריז: "רוני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוכך נאום ה'". הוא מבהיר שהגאולה היא תהליך הדרגתי, ושגם אם היא נראית קטנה עכשיו – היא תלך ותצמח. "מי בז ליום קטנות?" – כל דבר גדול מתחיל בצעדים קטנים. הפעם, אחר התעוררות גדולה של שבי ציון, הגוים לא מצליחים לעצור את הבניה.

שנתיים לאחר מכן: שאלה חדשה צצה

שנתיים מאוחר יותר, כאשר בניית הבית בעיצומה, מגיעים שליחים מבבל אל זכריה הנביא. יהודים שבחרו להישאר בגלות ולא לעלות, כנראה מתוך חוסר אמונה בהזדמנות האלוהית, שואלים האם יש סיבה להפסיק להתאבל בחמישי (אב) ובשביעי (תשרי) – אלו צומות החורבן, שהתהוו באופן ספונטני אחרי המשבר הגדול שפקד את העם שבעים שנה לפני כן.

האבלות על החורבן הייתה תגובה טבעית של העם לתהום שנפערה אחרי חורבן הבית. הבית הגדול שכולם הפנו אליו את עיניהם ואת תפילותיהם, הבית שבו נתלו ישראל גם בימים הקשים של שלהי מלוכת

ישראל כאשר לא הסכימו להאמין שהנורא מכל יכול לקרות, חרב. כל עבודת ה', כל מהות החיים, הממלכה, התורה – הכל חרב עליהם.

האם משהו השתנה? שאלו הגולים. האם אנחנו באמת בונים את הבית הראשון שחרב? הם הרגישו שזה ממש לא זה!

תשובתו של זכריה הייתה ברורה מאוד. החורבן הגיע בגלל אבותיכם בזמן הבית הראשון, שלא הקשיבו לתוכחות הנביאים. בגלל שהיו שאננים, בגלל שהעדיפו להאמין לנביאי השקר שאמרו שלום יהיה לכם. אבל עכשיו ה' מקנא לציון קנאה גדולה, והוא שב אל ירושלים וישכון בה. הגאולה כעת לא תלויה בחזרה בתשובה – ה' החליט לחזור לציון. חזרת ה' לציון, היא חזרתם של בניו לביתו. זכריה מבטיח: "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים, ורחובות העיר ימלאו ילדים וילדות". בימים ההם הבטחה זו היתה בעיני העם לפלא שאינו מתקבל על הדעת: "כי יפלא בעיני שארית העם הזה בימים ההם, גם בעיני יפלא נאום ה'".

תבנו את הבית ויהיה טוב. הכלכלה תשתפר, הביטחון יתעצם, והשכינה תשרה. "והיה כאשר הייתם קללה בגוים כן אושיע אתכם והייתם ברכה".

ולשאלתכם, לגבי הצומות. אתם עסוקים מדי בשאלת האבלות, אמר להם זכריה, אבל למעשה לא אני אמרתי לכם לצום, כי אם אתם בחרתם בדרך זו. עיקר העניין הוא המעשים הטובים, ובכך יש להשקיע. לתקן את הסיבות שבגללן חרב הבית. אך עם כל זאת, דעו שהמצב עומד להשתנות, ואלו יהפכו לימים טובים. צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולימים טובים. הצומות שהיו נקודות ציון וזכרון לחורבן, יהפכו לימי חג. וה' עומד לגאול את ישראל.

גם לאחר מכן המצב הרוחני לא השתפר. בסיום בניין הבית עולה עזרא ואיתו עוד מעטים מפסולי הייחוס של בבל. העולים מתבוללים בנישואי תערובת עם הנכרים יושבי הארץ, ובשבת מתקיים מסחר בשווקים. אבל דברי הנביאים מהדהדים באוזני הציבור – "ושכנתי בתוכך נאום ה'". ה' לא מתייאש בישראל, ומנבא עתיד טוב יותר.

השיא של ימי הבית השני היה בימי החשמונאים, כ-200 שנים לאחר מכן. אך הנבואות הגדולות לא התקיימו. חגי ניבא "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון". אך נבואה זו לא התקיימה בבית שני: הבית השני לא היה גדול בצורה ממשית מהבית הראשון. חכמי ארץ ישראל זכרו לבני בבל מאות שנים לאחר מכן, את השאננות וההשתהות שלהם בגלות, וחוסר שיתוף הפעולה עם תהליך הגאולה. מעשים אשר לבסוף הובילו לחורבן הבית השני.

למדנו שגאולה היא הבטחה אלוקית, היא הזדמנות – אך היא לא תבוא בלא שיתוף פעולה. לא ניתן לעמוד מהצד ולחכות שהיא תגיע בשלמותה. צריך לפעול עם אל!

האם למדנו את הלקח?

ומה איתנו, בני הדור הזה? אם נשווה את ימינו לימים ההם: זכינו למדינה ולא רק לאוטונומיה. שישה מיליון יהודים חיים בארץ, ולא חמישים אלף. יש לנו צבא, ממשלה, כלכלה משגשגת – ואתם לא רואים? יאמר חגי הנביא, תפקחו את העיניים!

המצב הרוחני מעולה פי כמה וכמה. עולם התורה פורח בחסות מדינת ישראל. חזרה בתשובה גדולה מאוד, מסירות נפש על ארץ ישראל. כמחצית

מעם ישראל כבר נמצא בארץ. מדינת ישראל היא ההגנה הגדולה ביותר מהתבוללות, ויום שבת וחגי ישראל הם ימי שבתון.

ובכל זאת, עדיין אומות העולם מערערות על זכותנו בארץ. חגי כבר נתן לנו את הסיבה: הבית עומד חרב, הר הבית הפקר, ולחם אשה לה' לא קרב.

זקנים וזקנות יושבים ברחובות ירושלים, כפי שניבא זכריה, ונבואות חגי וזכריה מתגשמות לנגד עינינו – היתכן שגם אנחנו שאננים? האם נזכה שנבואת חגי גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון תתקיים בימינו? זה תלוי בנו!

”על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון – הרימי בכחך קולך, הנה אלקיכם!”

האם גם השנה נצום בט' באב?

בין אבלות לגאולה – מה משמעות הצום בדורנו?

בימינו, רבים מתקשים להתחבר לאבל על חורבן בית המקדש. הקינות בט' באב עוסקות לא רק בחורבן הבית, אלא גם בפרעות, גזירות וגירושים שחווה עם ישראל בגלות – זיכרונות מידיים וקשים שלצערנו הפכו את האבלות לטבעית. יהודי בזמן גלות הרגיש אבל וקושי במשך תקופות רבות בחייו. האיום שמא יבוא הפריץ ויעשה במשפחתנו כרצונו לא פסח כמעט אל אף תקופה בגלות. יהודי גורשו, עונו ונרצחו בתדירות גבוהה. והציפייה לגאולה מהצרות היתה יומיומית. מאחר ולא היה בידי היהודים לפעול אופן מעשי לקירוב הגאולה, היא נראתה כדבר שמימי ורחוק, שמה שנותר הוא רק אבל, צום ותפילה.

אולם בדורנו, כאשר חיינו הלאומיים נמצאים בפריחה ביטחונית, כלכלית ורוחנית, קשה יותר להרגיש את החיסרון. מעבר לכך, התרגלנו לפעול ולעמוד מול האתגרים בכוחנו. איננו עוד במצב פאסיבי של המתנה, אלא במצב של עשייה ודאגה לעם ישראל גם בממד הלאומי. על כן מובן מדוע אנו מתקשים להתחבר לאווירה האופפת את ימי אבלות החורבן.

הדבר בא לידי ביטוי גם בתפילת "נחם" שמוסיפים בתשעה באב, שבה מתוארת ירושלים כעיר חרבה, בזויה ושוממה – תיאור שקשה ליישב עם המציאות בימינו של עיר תוססת, משגשגת ומלאת חיים. ירושלים אינה עקרה או נטושה, אלא מלאה בזקנים וזקנות, בילדים משחקים ברחובותיה, כנבואת זכריה, והיא הולכת ונבנית יותר ויותר.

האם הצום עוד רלוונטי?

שאלה דומה נשאלה כבר בבית השני. כאשר בניית המקדש חודשה, פנו אנשי הגלות לנביא זכריה ושאלו: "הֲאֵבֶקָה בְּחֹדֶשׁ הַמִּקְדָּשׁ?" (זכריה ז, ג). האם עדיין יש צורך לצום על החורבן כאשר המקדש עומד להיבנות מחדש?

ייתכן כי חלקם ראו את בניית המקדש כסיבה להפסקת הצומות, בעוד אחרים לא ראו בגאולה המתהווה גאולה אמיתית – הרי היא התקיימה תחת שלטון פרסי, עם בעיות ביטחוניות ורוחניות לא מבוטלות.

תשובתו של הנביא מפתיעה:

"עוֹד יֵשְׁבוּ זִקְנִים וְזִקְנוֹת בְּרַחֲבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ מְשַׁעֲנֵתוֹ בְּיָדוֹ מֵרֶב יָמִים, וְרַחֲבוֹת הָעִיר יִמְלְאוּ יְלָדִים וְיִלְדוֹת מְשַׁחֲקִים בְּרַחֲבֹתֶיהָ" (זכריה ח, ד-ה).

המסר ברור: למרות הקשיים, הגאולה החלה, ועלינו להיות שותפים לה. הצומות עתידים להפוך ל"שְׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה" כאשר נשתף פעולה עם הגאולה ולא נשב בחיבוק ידיים.

גאולה דורשת שותפות

האם הגאולה התגשמה בבית שני? האם ירושלים אכן הגיעה לתפארתה? ההיסטוריה מספרת שהתשובה שלילית. העם לא שיתף פעולה במלואו עם תהליך הגאולה, וההזדמנויות שה' שלח – בימי כורש, החשמונאים ואפילו מרד בר כוכבא – לא מומשו באופן מלא.

גם בדורנו אנו ניצבים מול שאלה דומה: האם זו באמת גאולה? האם כבר הגיע הזמן לשנות כיוון בענין אבלות החורבן?

הצומות בטלים לימות המשיח

מתי יתבטלו צומות החורבן? כותב הרמב"ם בהלכות תעניות (ה,יט):

כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח, ולא
עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון
ושמחה.

מהם ימות המשיח? נאמר כבר בגמרא "אין בין העולם הזה לימות המשיח
אלא שיעבוד מלכויות בלבד". כלומר מדובר בתקופה שעם ישראל יוצא
מתחת עול הגוים, מקים מדינה ושולט בעצמו. אלו הימים שלפני ביאת
המשיח, עם ישראל חוזר לארצו ומקים מדינה משלו. זכינו להיוולד בימים
אלו – ואם כן, אולי כבר לא צריך עוד להתאבל בתשעה באב?

בהלכות מלכים (פרק יב), מתאר הרמב"ם יותר בהרחבה את ימות
המשיח וכותב שלא ישתנה בהם שום דבר מטבע העולם – "עולם כמנהגו
נוהג". על ימים אלו ניבא ישעיהו "וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ".
הוא מסביר שפסוק זה הוא משל על כך "שיהיו ישראל יושבין לבטח עם
רשעי אומות העולם המשולים כזאב ונמר... ויחזרו כולם לדת האמת, ולא
יגזלו ולא ישחיתו". זה שלום עולמי שיבוא עם חזרת המלכות לישראל,
בימות המשיח. עוד לא הגענו אל המנוחה, עדיין אנחנו נלחמים על הארץ,
ומעבר לכך עדיין לא בנינו את בית המקדש. בשלב מסוים בתוך תהליך זה
שאנו בעיצומו יחליטו גם גדולי ישראל להפוך את ימי הצומות לימים
טובים – איך בינתיים אנחנו צריכים אותם כדי לעצור, להתעורר, לרצות,
ולעשות יותר בשביל שיהיה לנו בית מקדש.

הרב קוק והרב צבי יהודה – הצומות בימינו

בשנת תר"פ (1920) התמנה הרברט סמואל לנציב הבריטי. יהודי ארץ ישראל התרגשו מאוד שהופקד על ארץ ישראל מושל יהודי, וראו בכך ממש ימות המשיח. **הרב קוק** היה אז כבר רב ראשי, ופנו אליו בשאלה המתבקשת: אולי הגיע הזמן לבטל את צומות החורבן. וכך כותב הרב קוק:

מלאה את שמחת לבבי, בראותי כי גם זקני הדור
מרגישים וחשים את אור הישועה, וזה הוא סימן יפה
לבית ישראל ותחייתו.

אמנם במה שנוגע לסגולת הצומות, חושב אני כי עד
אשר יכונן ה' את בית מקדשנו החרב לעינינו, בהר
מרום הרים, לתפארת לעיני כל העמים, אי אפשר לנו
לבטל אותם.

יש לראות את ההתקדמות בגאולה ולשלב הודאה על הישועה יחד עם הזיכרון על החורבן. כל עוד לא נבנה בית המקדש, אין לבטל את הצומות. הוא מדגיש שהצומות נועדו לעורר אותנו להשתתף בתהליך הגאולה, ולא רק להתאבל על העבר: "פאר משיח צדקנו ובנין בית מקדשנו יבואו לנו, ע"י מה שלא נשכח את בית אלוקינו". יש להכיר בגאולה שה' הביא לנו, ולצפות גם לישועה השלמה בבניין המקדש.

הרב צבי יהודה קוק, ביום ירושלים תשכ"ח, התייחס להתרגשות הגדולה שאחזה את כולם אחר שחרור ירושלים והר הבית. הוא כותב שאין לנו רשות לשנות את הצומות ללא הכרעת נביאים או סנהדרין. אנו עדיין נמצאים בתהליך הגאולה ולא בשלמותו. הצומות מהווים תזכורת לשורש הצער של העבר ולצורך בהשלמת הגאולה:

יש לצום ולהתאבל על חורבן בית המקדש והגלות,
ויחד עם זה לראות ולהכיר את אור הישועה שהולכת
וזורחת בימינו.

אבלות או ציפייה?

למעשה, נראה כי עלינו להמשיך ולצום בט' באב, כדי שימים אלו לא
יאבדו את משמעותם ויישכחו. הצומות מזכירים לנו לעצור את מרוץ חיינו
ולהתבונן. עם זאת, האבל בדורנו חייב לקבל גוון חדש. לא עוד בכי של
חוסר אונים, אלא געגוע פעיל והשתוקקות למקדש.

הרמב"ם כותב (הלכות תעניות ה) שימי הצום נועדו לחזרה בתשובה,
ובדורנו התשובה המרכזית היא לרצות מקדש – להכניס את הקדושה
לחיינו הלאומיים, לבקש חזרת שכינה למקומה ולפעול להשלמת הגאולה.
הדרך לכך היא קיום הציווי: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". כמו שקרא
הנביא חגי לבני דורו להתעורר לגאולה: "עֲלוּ הָקֵר וְהִבֵּאתֶם עֵץ וְגִבְנֵי הַבָּיִת,
וְאֶרְצָה בּוֹ" (חגי א, ח).

העת להכריע

קשה לנו להיות במצב של אבל ונהי. אנחנו רוצים לפעול ולקחת חלק
בגאולת ישראל! אבלותנו על החורבן צריכה להוביל אותנו לעשיה. עלינו
לשאול את עצמנו: האם אנו דורשים את שלום ירושלים? את שלום הר
הבית והמקדש?

הזמן לפעול הוא עכשיו. דורנו אינו עוד דור של חורבן בלבד, אלא דור
של בניין. נמשיך לצום בט' באב, אך מתוך ציפייה פעילה – כדי להפוך אותו
ליום ששון ושמחה. בימי הצומות עלינו לשאול את עצמנו: האם אנחנו
מוכנים לקחת חלק בגאולה? האם עשינו מספיק בשביל כך?

למה מגפה צריכה לעורר אותנו?

פתיחה: שעת מבחן לעם ישראל

בכל דור ודור עומד עם ישראל מול מבחנים היסטוריים, שמזמנים לו אתגרים לאומיים ורוחניים. רגעים כאלו דורשים מאיתנו לעצור ולהתבונן: מה עלינו ללמוד, כיצד נוכל לצמוח וכיצד נוכל להימנע מהטעויות שהביאו את האתגרים הללו מלכתחילה? בסוף ספר שמואל מתואר אחד הרגעים המשמעותיים הללו – מגפה שהמיתה עשרות אלפים מישראל. מגפה זו לא באה בחלל ריק, אלא בעקבות מעשה שנעשה על ידי דוד המלך – **מפקד העם**. דוד שולח את יואב לספור את לוחמי ישראל – וכעונש, באה מגפה. אך מה בדיוק היתה הבעיה במפקד, מדוע נחשב כחטא כה חמור, ומה המסר שאנו יכולים ללמוד ממנו?

מדוע ה' מסית את דוד למנות את העם?

הסיפור מתחיל בפסוק מתמיה: "וַיִּסְּף אֶף ה' לַחֲרוֹת בְּיִשְׂרָאֵל, וַיָּסֶת אֶת דָּוִד בָּהֶם לְאָמֹר: לֵךְ מִנָּה אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֶת יְהוּדָה" (שמואל ב, כד, א). כיצד ייתכן שה' מסית את דוד לפעול כך? וכי ה' גורם לאדם לטעות? הרמב"ן מבאר שה' רק הניח לדוד לפעול בדרך זו, בשל מצבו הרוחני של העם. כלומר, המפקד לא היה הבעיה העיקרית, אלא רק סימפטום לבעיה עמוקה יותר – חוסר הלהט של העם לבניין בית המקדש.

מדרש תהלים מלמדנו עד כמה חמור היה חוסר הדרישה למקדש: "כל אותן אלפים שנפלו במלחמה בימי דוד, לא נפלו אלא על שלא תבעו בנין בית המקדש". דברים אלו מבהירים שעם ישראל נענש על עצלותו הרוחנית, על כך שלא דרש בתפילותיו ובמעשיו את בניית המקדש. מדרש זה נאמר בתקופת מרד בר כוכבא, כאשר המטרה היתה לחזור לירושלים ולבנות

מחדש את המקדש. וכך מסיים המדרש: "והלא דברים קל וחומר – ומה אם אלו [בימי דוד] שלא היה בית המקדש ביניהם, ולא נחרב בימיהם, נעשה להם כך ונענשו על שלא תבעו אותו, אנו שחרב בימינו ואין אנו מתאבלים עליו ולא נבקש עליו רחמים על אחת כמה וכמה [עלולים חלילה להיענש]!".

מפקד העם – התנגדות יואב והכרעת דוד

כאשר דוד מצווה על שר צבאו, יואב, למנות את העם, יואב מנסה להניא אותו מכך. הוא מזהיר ואומר: "לִסְף ה' אֶלְקִיךָ אֶל הָעָם כָּהֶם וְכָהֶם מֵאָה פְּעָמִים, וְעֵינֵי אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ רְאוּת, וּמִדּוּעַ חָפֵץ אֲדֹנֵי בְּדָבָר הַזֶּה?" (שמואל ב כד, ג). יואב מזהה את הסכנה – מניית העם משמעה הצבתם לדין פרטני מול ה', דבר שעלול להביא לפורענות. כאשר העם נספר, כל פרט מובחן בפני עצמו, מה שעלול להוביל לביקורת ולמשפט. לעומת זאת, עמידה קולקטיבית כגוף אחד מעניקה לעם ישראל עוצמה והגנה. כלל ישראל תמיד צדיק לפני ה', אך לכל פרט יש חשבון עוונות שאינו תמיד לזכות.

דוד, עם זאת, מתעקש. יואב נכנע לפקודת המלך ויוצא למנות את העם, אך עושה זאת בחוסר רצון, ואפילו משמיט את שבטי לוי ובנימין מהמפקד. ברגע שהמפקד הושלם, מתחרט דוד מיד: "וַיֵּץ לֵב דָּוִד אֶתֹּו אַחֲרֵי כֵן, וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל ה' חֲטָאתִי מְאֹד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי" (שם, י). אך החטא כבר נעשה.

שלושה עונשים – ובחירתו של דוד

ה' שולח את הנביא גד אל דוד ומציג בפניו שלוש אפשרויות לעונש: שבע שנות רעב, שלושה חודשי מפלה בידי אויבים, או שלושה ימי מגפה. מתוך אמונה בבורא ורחמים על עמו, דוד בוחר במגפה ואומר: "נִפְלָה נָא בְּיַד ה', כִּי רַבִּים רַחֲמָיו" (שמואל ב' כד, יד). הוא מעדיף להיות נתון לחסדי ה' הישירים ולא נתון בידי שליחים אנושיים או טבעיים. מחלה נתפסה אז

כמכה אלוהית ישירה, שכן לא ניתן היה לראות השפעה חיצונית כלשהי שתגרום לאדם את החולי.

ואכן, המגפה פושטת בישראל וגובה את חייהם של עשרות אלפים. המחזה מגיע לשיאו כאשר מלאך ה' ניצב עם חרבו נטויה על ירושלים, מוכן להכות. לנוכח האסון, דוד נופל על פניו וזועק: "הֲנֶה אֶנְכִי חֲטָאתִי וְאֶנְכִי הָעֵוִיתִי, וְאֵלֶּה הַצֵּאֵן מֶה עָשׂוּ? (שמואל ב' כד, יז). הוא לוקח אחריות על חטאו במניית העם ותוהה מדוע העם ובני ביתו צריכים לשאת בעונש. רק אז מגיעה הישועה – ה' מצווה עליו להקים מזבח בהר המוריה ולהקריב קרבנות, ובעקבות זאת המגפה נעצרת.

מדוע העם נענש? – חוסר הדרישה למקדש

מתוך הדרך שבה נעצרה המגפה, בהעלאת קורבן בהר המוריה, ניתן להבין על מה היא באה. המדרש, והרמב"ן בעקבותיו, מסבירים שהמגפה נבעה מחטא העם – הם לא דרשו את בניין המקדש. למעשה, כבר מימי השופטים ניתן היה לבנות את בית המקדש, אך העם לא היה להוט דיו לכך. המשכן שכן בשילה במשך מאות שנים, אך הוא היה ארעי. בית קבוע למקדש היה יכול להיבנות, לו רק העם היה דורש זאת. בית המקדש נועד להיות המרכז הרוחני של האומה, מקום שמאחד את ישראל סביב עבודת ה'. כאשר העם שוקט על שמריו, ה' שולח זעזוע שמעורר אותם להבין את הצורך במקום קבוע לעבודתו.

מפקד העם והמגפה – מדוע נספרים נפגעים?

המפקד עצמו גורם למגפה משום שהוא מנתק את הפרט מן הכלל. התורה אומרת: "אֵין הַבְּרָכָה שׁוֹרָה אֶלָּא בְּדָבָר הַסְּמוּי מִן הָעֵין" (בבא מציעא מב:). כאשר סופרים את העם במספרים מדויקים, כל פרט נידון בפני עצמו, והברכה אינה יכולה לחול.

כבר בתורה מופיעה אזהרה מפני נגף שעלול לבוא בעקבות מפקד העם :
”כִּי תֵשָׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתַנוּ אִישׁ כֶּפֶר נַפְשׁוֹ לַה' בַּפְּקֹד
אֲתָם וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף” (שמות ל, יב). כלומר, התורה מדריכה אותנו
למנוע מגפה על ידי נתינת מחצית השקל לשם עבודת המשכן. כאשר
המפקד נעשה ללא תרומה זו – יש חשש לנגף.

מחצית השקל מונעת את המגפה

נשאלת השאלה : מדוע מחצית השקל מונעת מגפה? לכאורה ניתן היה
לצוות שכל אחד יביא שקל שלם. מדוע דווקא מחצית?

מחצית השקל משמרת את ההשתייכות לכלל, ובכך מונעת את המגפה.
כל אחד נותן חלק מחצית, ובכך מראה שהוא לא שלם בפני עצמו. רק
באוסף המחציות של כלל ישראל מגיעים אל השלם.

כאשר כל אחד מביא רק חצי, הוא מבטא בכך שאינו שלם לבדו – רק
על ידי חיבור לכלל ישראל נוצרת שלמות אמיתית. מגפה פורצת כאשר יש
פירוד בעם, כאשר כל פרט ניצב בפני עצמו מול מידת הדין. לעומת זאת,
כאשר אדם משלב עצמו בכלל ישראל, הוא ניצל מן הדין, שכן ”כל ישראל
לעולם זכאים”. חיבור זה משתקף בתרומת מחצית השקל – כל יחיד מביא
חצי, אך רק יחד נוצר השלם.

גם בסיפורו של דוד ניתן היה למנוע את המגפה, אילו המניין היה מלווה
בנתינת מחצית השקל לטובת בניין המקדש. כפי שבני ישראל במדבר תרמו
מחצית השקל לצורך הקמת המשכן, ובהמשך הדורות שימשה התרומה
למימון עבודת המקדש השוטפת, כך ניתן היה ליעד את מחצית השקל גם
כאן. אך מאחר שבאותה תקופה לא היה בעם רצון לבנות את המקדש,
ממילא לא הייתה גם נכונות לתרום מחצית השקל למטרה זו.

המקדש – האחדות האמיתית של ישראל

כיצד כל זה מתקשר לבית המקדש?

המקדש הוא מרכז האחדות של עם ישראל. בעידן הגלות, כל יהודי עובד את ה' כפרט. אך עבודת ה' האמיתית היא ציבורית, כפי שהתורה ניתנה לעם ישראל כקולקטיב. בבית המקדש מתגלה האחדות האמיתית של כלל ישראל.

כאשר אין מקדש, אין נקודת איחוד אמיתית, וכל ניסיון לאחדות מתבסס על ערכים זמניים או תועלתניים. לעומת זאת, ההתאחדות סביב המקדש היא נצחית, משום שהיא מתמקדת בגילוי השכינה ובשורש הרוחני של עם ישראל.

בניין המקדש – פתרון מתבקש

אור החיים הקדוש (ויקרא כה) מדגיש כי גאולת ישראל תבוא כאשר יתעורר העם ויבין את חסרונו: "והגאולה תהיה בהעיר לבות בני אדם ויאמר להם הטוב לכם כי תשבו חוץ, גולים מעל שלחן אביכם?" כלומר, כאשר עם ישראל ימאס בגלות הרוחנית והגשמית ויתעורר לדרוש את השבת השכינה לציון, אז תגיע הגאולה.

החובה לדרוש בית מקדש, נזכרת בצורה ברורה בתנא דבי אליהו: "כל חכם וחכם מישראל שיש בו דבר תורה לאמתו ומתאנח על כבודו של הקב"ה, ועל כבודם של ישראל כל ימיו, ומתאוה ומחמד ומצפה על כבוד ירושלים ועל כבוד בית המקדש – שורה רוח הקודש בדבריו".

הרצון לבית מקדש ולהשראת שכינה מגלה את הקשר הפנימי של האדם עם ה'. על כך שהוא מבקש ומצפה לגילוי כבוד ה' בעולם. על כן מי שחי את דרישת המקדש, זוכה שה' מתגלה דרכו ברוח הקודש.

רבי יהודה הלוי בחתימת ספר הכוזרי מציין שהמקדש ייבנה כאשר בני ישראל יכספו אליו בתכלית הכוסף: "כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבִנֶיהָ וְאֶת עֶפְרָה יְחֻנְנִי (תהלים קב, טו) – רוצה לומר כי ירושלים אמנם תיבנה כשיכספו בני ישראל לה תכלית הכוסף עד שיחוננו אבניה ועפרה". צרות הבאות על ישראל מעוררות אותנו לבקש ולדרוש מקדש, ורק מתוך כך נזכה לראות בבנינו.

השלב הבא של אחדות ישראל – לקראת בניין המקדש

לאור הדברים, ניתן להבין שהתורה מלמדת אותנו לקח עמוק: מגפה באה בעקבות פירוד, ותיקונה מגיע רק בהתאחדות סביב ערך עליון המתבטא במקום אחד – בית המקדש. מכאן נגזרת גם השלכה לימינו.

מאז קום המדינה, הצלחנו להתאחד סביב הישרדות והצלה. תחושת הסכנה הקיומית גברה על חילוקי הדעות הפנימיים. אך כעת, כאשר ישראל נמצאים במקום טוב יותר מבחינה ביטחונית וכלכלית, אנו ניצבים בפני שלב חדש: יש צורך באחדות סביב ערך עליון יותר.

לא ניתן להסתפק באחדות זמנית סביב אירועים לאומיים בלבד. עלינו להתאחד סביב מקום המקדש, המקום שמבטא את שורש נשמת ישראל. כדי להגיע לכך, יש להתחיל לעסוק בנושא ברצינות – ללמוד על בית המקדש, לעורר את ההשתוקקות אליו, ולחזור לראות בו את היעד האמיתי של האומה.

סיכום: השלב הבא באחדות ישראל

המגפה של ימי דוד הייתה קריאת השכמה לעם ישראל – לשוב ולדרוש את בניין המקדש. גם בימינו, עלינו לשאול את עצמנו: האם אנו מסתפקים בקיים, או שמא אנו פועלים למען היעד האמיתי של האומה?

שני עקרונות שעלינו לזכור :

1. **לבית המקדש אין תחליף** – האחדות האמיתית של ישראל יכולה להתממש רק במקום שבחר ה'.

2. **המקדש הוא שלב הכרחי בגאולת ישראל** – עיסוקו של עם ישראל במקדש מקרב את בנייתו ואת הגאולה השלמה.

"שמחתי באומרים לי בית ה' נלך. ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו." (תהלים קכב, א-ג) ופירשו חכמים: שעושה את כל ישראל חברים.

בית המקדש איננו רק מבנה פיזי, אלא סמל לאחדות ולתכלית האמיתית של עם ישראל. כדי לקרב את הגאולה, עלינו לדבר עליו, ללמוד את הלכותיו, ולעורר את הרצון לבניינו. כאשר עם ישראל ישוב לעסוק במקדש באמת, המגפה – הפיזית והרוחנית – תיעצר, ואחדות ישראל תוכל להתממש במלואה.

המקדש – הלב הפועם של עם ישראל

בית המקדש לא היה רק מבנה מפואר, אלא הלב הפועם של הקשר בין עם ישראל לקב"ה. במקדש חווינו את נוכחות ה' בצורה מוחשית – ענן השכינה מילא את קודש הקודשים, האש ירדה מן השמים, ועבודת הקרבנות והקטורת יצרה קרבה לה' שאין לה תחליף. כשהכהן הגדול נכנס ביום הכיפורים אל קודש הקודשים, הוא לא רק התפלל על עם ישראל – הוא היה החוליה המקשרת בין שמים וארץ, בין עם ישראל לאביהם שבשמים.

אך מאז שחרב בית המקדש, השתנה המצב – החיבור הישיר הפך למורכב יותר, והקשר הפך לאתגר אישי ולאומי כאחד. אנו מתפללים שלוש פעמים ביום על בנייתו מחדש, וזו אחריותנו לפעול למען השבתו.

קשה לך להתרכז בתפילה? אתה לא לבד!

איך ייתכן שיהודי יכול להיות "מסביב לעולם" תוך ארבע דקות? פשוט מאוד – בתפילת עמידה.

קשה לנו להתרכז בתפילה – זו מציאות שרבים מאיתנו חווים. יש המון תיאוריות שמנסות להסביר את התופעה: הטכנולוגיה שמקיפה אותנו, התרגלות לריגושים בלתי פוסקים, הקושי להתמודד עם תפילה "יבשה", ועוד שלל סיבות. למעשה, אפילו בהלכה יש התייחסות לכך – למשל, על פי הדין, אדם שלא כיוון בתפילת עמידה אמור לחזור ולהתפלל שוב, אך הפוסקים קובעים שבפועל, רוב הסיכויים שגם בתפילה השנייה לא נתכוון כראוי, ולכן אין בכך טעם.

למה זה קורה?

אבל מדוע זה כך? הרי אם היית משוחח עם חבר קרוב, היית שומר על ריכוז. למה בשיחה עם מלך מלכי המלכים הדברים משתנים? התשובה ברורה: איננו רואים אותו, איננו חשים את נוכחותו באופן מוחשי. הקב"ה עומד לפנינו על בסיס אמונה והשכלה, לא כחוויה ישירה ותחושתית. לדבר עם מישהו בלתי נראה זו משימה לא פשוטה.

חז"ל ביטאו זאת במילים חזקות: "מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפילה" (ב"מ נט,א). יש אף שאמרו: "מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים" (ברכות לב,ב). ביטויים אלו ממחישים עד כמה קשה החיבור לתפילה בעידן שבו אין נוכחות אלוהית גלויה.

מה המשמעות של "חומת ברזל"? הרי אין כאן מחסום פיזי. כשהיה בית מקדש, הייתה תחושת קרבה מוחשית לה', והקשר היה טבעי וחי. אך מאז שנחרב הבית – הקב"ה רחוק מאיתנו, או ליתר דיוק, אנחנו רחוקים ממנו.

המקדש הוא כמו צינור המחבר שמים וארץ. במקדש שורה השכינה שהיא נשמת העולם. בלא מקדש, אין צינור מחבר, ואין שכינה המחיה את העולם. השורש הרוחני של העולם נעלם, והוא נשאר כגוף מת. הרצון שלנו לדבוק בה' בתפילה מתוך העולם הוא כמעט בלתי אפשרי בלי השראת השכינה בבית המקדש.

מה הפתרון?

אז מה הפתרון? רבי אלעזר מציע נחמה: "ואף על פי ששערי תפילה ננעלו – שערי דמעה לא ננעלו". הבכי מסוגל לפרוץ מחיצות. כשהלב נשבר,

נחשפת בו נקודה פנימית המחוברת לה' בעצם מהותה. בעתות צרה, כשההתרגשות גואה והדמעות זולגות, כל המחסומים נפרצים.

אך אי אפשר – וגם לא נכון – לחיות בבכי מתמיד. זו בדיוק תכליתו של בית המקדש: להיות הצינור, המחבר אותנו לקב"ה באופן תמידי. בלי מקדש, אין לב, ובלי לב – הקשר רופף והתפילה קשה.

מה מוטל עלינו?

עלינו לפעול לשבירת החומות ולפריצת המחסומים. לבקש ולזעוק: "פתח לנו שערים!" – כי אנו רוצים קרבה אמיתית, אנו רוצים בית להשראת השכינה בארץ. רק כך נוכל להתפלל מתוך חיבור עמוק ואמיתי. נוכל לבוא לבקר במקום השראת שכינה, ולעובדו שם. מציאות ה' תהיה נוכחת בעולם, והקשר יהיה טבעי.

מעבר לתפילות, מוטל עלינו גם לפעול למען בניית בית המקדש בירושלים. זהו לא רק חלום עתיק, אלא יעד ממשי שעלינו לחתור אליו. התפילה היא שלב הכרחי, אך היא אינה מספיקה לבדה – עלינו לפעול במעשים, בלימוד, בהעמקת ההבנה של חשיבות המקדש, ובהכשרת הלבבות לקראת חידוש מרכז הקודש של עם ישראל. רק כאשר ייבנה המקדש, נוכל לשוב לתפילה השלמה, לחיות בתחושת קרבה מוחשית לה' ולממש את ייעודנו כעם ה'.